

Ухач В. З.

*к. і. н., доцент кафедри теорії та історії держави і права,
Тернопільський національний економічний університет*

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ 40-СЕР. 50 РР. ХХ СТ. (НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО)

Українська держава докладает зусиль до справедливої оцінки минулого, зокрема суб'єктів українського національно-визвольного руху 40-сер. 50 років ХХ століття, невід'ємною складовою якої була і боротьба Української повстанської армії (далі - УПА). Суспільно-політичне значення цих заходів обумовлене необхідністю усунення конфронтаційних моментів у масовій свідомості як однієї із передумов формування консолідованої української нації. Наголосимо, що наші східноєвропейські сусіди, на ґрунті національної консолідації, рішуче позбулися пережитків радянського тоталітаризму, а тому в питанні ставлення держави до борців за незалежність прийняли однозначне рішення - визнали їх на державному рівні, надавши відповідний правовий статус.

Питання правової кваліфікації суб'єктів національно-визвольної боротьби 40-сер. 50-х років ХХ століття розглянуті значно менше, що вкотре актуалізовує потребу комплексних історико-правових досліджень (наголосимо, про невиконання юристами своєї лепти роботи в контексті діяльності Урядової комісії з вивчення діяльності ОУН, УПА – *Авт.*). Окремі історико-правові аспекти боротьби українських самостійницьких сил ставали предметом досліджень науковців – Г. Биструхіна, Д. Веденєєва, В. В'ятровича, Н. Довганика, А. Камінського, В. Кубіка, В. Шутовича, В. Шайкана, О. Лисенка, І. Мамонтова, В. Ухача, В. Федоренка та ін. [5].

Метою наукової розвідки є правова оцінка військової діяльності Української повстанської армії в національному законодавстві. Виходячи із мети у статті поставлено завдання проаналізувати проблеми та пошук механізмів законодавчого забезпечення реабілітації, прав і законних інтересів представників українського національно-визвольного руху, вояків УПА зокрема.

На думку науковця Н. Довганика вітчизняній історіографії важливо відшукати аргументовані відповіді на ряд ключових питань, зокрема: «вояки УПА – це «бандформування» (згідно з версією компартійної пропаганди) чи все ж таки «партизани» (згідно із загальновизнаними нормами міжнародного гуманітарного права)?; УПА – це «поплічники фашистів» чи організований патріотичний військово-політичний рух державницького типу?; як наслідок чи може бути визнана УПА «воюючою стороною» в роки Другої світової війни» [1, 200]. Для вирішення цієї проблеми, напрацювання узгоджених правових підходів та оцінок працювала Урядова комісія з вивчення діяльності ОУН, УПА, проте висновки авторитетних науковців академічних установ не поставили крапок над «і» в полеміці навколо суб'єктів українського національно-визвольного руху. Вояки УПА, збройного

націоналістичного підпілля досі не отримують пільг (за винятком фінансування з місцевих бюджетів окремих областей) з загальнодержавного бюджету.

Питання про визнання борців за волю України не є новою, проте попередні скликання Верховної Ради України не спромоглися ухвалити відповідний законодавчий акт. Проте, як зазначає В. Кубік, йдеться не тільки про примирення (хоча це питання вкрай важливе для налагодження взаємопорозуміння в суспільстві – *Авт.*), а про відновлення історичної й соціальної справедливості щодо вояків ОУН і УПА [3, 206-208].

9 квітня 2015 року український парламент більшістю голосів ухвалив Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті», № 314-VIII [2]. Стаття 1 Закону окреслює перелік організацій, представники яких визнаються борцями за незалежність України (слід наголосити, що визначений перелік не є вичерпним і у подальшому може доповнюватися розпорядженням уряду України) [4, 224]. Стаття 2 визначає юридичний зміст правового статусу учасників боротьби за незалежність України. Діяльність зазначених представників (у Ст. 1) кваліфіковано як правомірну, згідно як міжнародного так і вітчизняного законодавства [2]. Стаття 3 Закону встановлює право державних органів влади, а також органів місцевого самоврядування надавати соціальні гарантії і пільги або інші виплати борцям за незалежність України та членам їхніх сімей. Стаття 5 Закону встановлює державне визнання державних та військових нагород (відзнак) та військових ступенів борців за незалежність України у XX столітті, які надали їм органи влади, організації, структури чи формування зазначені у статті 1 [2]. Стаття 5 Закону задекларує підтримку всебічного вивчення історії про боротьбу та борців за незалежність України у XX столітті, а це в своє чергу вкотре актуалізовує дослідження історії національно-визвольного руху, сприяє увічненню пам'яті про борців за незалежність України у XX столітті [2]. Активні дискусії спричинила стаття 6 Закону, яка «вперше в історії України встановила відповідальність за порушення законодавства про статус борців за незалежність у XX столітті» [4, 146]. При цьому автори Закону зазначають, що відповідальність за протиправні дії вказані у статті 6 має носити цивільно-правовий характер.

Таким чином, по-перше, Закон уперше в історії України передбачає державне визнання історичної справедливості щодо осіб (зокрема ОУН і УПА), які провадили боротьбу за незалежність України, надаючи їм правовий статус та належне вшанування; по-друге, боротьба збройних формувань українського національно-визвольного руху у контексті міжнародно-правового регулювання була легітимною, а її стратегія і тактика відповідала нормам міжнародних конвенцій, які встановлювали правила ведення війни; по-третє, віриться, що позитивним наслідком прийняття цього Закону буде значне зменшення суспільно-політичної напруги щодо суспільної та історичної оцінки значення національно-визвольної боротьби у XX столітті.

Подальшого доопрацювання потребує стаття 6 Закону щодо конкретизації цивільно-правового характеру відповідальності за публічне зневажливе ставлення до осіб, зазначених у статті 1 [4, 248]. Це дозволить забезпечити однакове тлумачення цієї норми і уникнути нормативної казуїстики у правозастосовній практиці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довганик Н.М. Український національно-визвольний рух у роки Другої світової війни. В кн.: Українське суспільство на шляху до політичної нації: історія і сучасність: колективна монографія / Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана, Інститут історії українського суспільства. – К.: КНЕУ, 2014. – С. 200.

2. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті : Закон України « від 09.04.2015 року № 314-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/lavs/show/314-19>.

3. Кубік В. С. Організаційно-правові аспекти вшанування ОУН і УПА на сучасному етапі державотворення в Україні / Держава у теорії і практиці українського націоналізму. Мат-ли VI Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю. – Івано-Франківськ, 26–27 червня 2015 р. / Наук. ред. О. М. Сич. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. – С. 206–209.

4. Мамонтов І. О. Правові особливості Закону України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» від 09.04.2015 року № 314-VIII / Держава у теорії і практиці українського націоналізму. Мат-ли VI Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю. – Івано-Франківськ, 26–27 червня 2015 р. / Наук. ред. О. М. Сич. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. – С. 242–248.

5. Ухач В. З. Правова оцінка боротьби УПА у світлі національного законодавства / Ухач В. З. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1736%3A091217-14&catid=197%3A1-122017&Itemid=244&lang=en.